

Talens betydelse i folketro, religion och magi

Karl-Bertil Hake arbetar vid Lärarutbildningen, Malmö Högskola och är läromedelsförfattare

Inledning

Talen är en del av vår vardag. Vi kan lita på dem – de är grunden till hela vår naturvetenskap, de representerar förnuft och klarhet. Men talen har också en mörk sida, en sida som rymmer mystik och gåtfulla krafter, något som vi inte tänker på så mycket idag. Talmagi har dock existerat lika länge som människan kunnat skriva tal och räkna med dem.

Med talens hjälp kunde man få hjälp att styra sin omgivning. När man kan räkna ut något har man kontroll över det. På så vis var talen ett kraftfullt redskap men inte ett som pil, yxa, segel eller eld. Talen var ogripbara och deras makt osynlig. Talen hörde mera till magiska ord och trollformler.

De äldsta bevisen för att människor försökt räkna något är cirka 30 000 år gamla och har med största sannolikhet att göra med måncykeln, alltså en primitiv form av kalender. Man visste på ett mycket tidigt stadium längden på ett månvarv, knappt 30 dagar. Senare under stenåldern kunde man bestämma årets längd och kände då behov av att dela upp året i mindre delar men fann snart vilka svårigheter det var att passa ihop måncykeln med solvarvet. Under tusentals år grubblade man på detta problem och fann så småningom en brukbar kalender. De besvärliga beräkningarna med sol och måne har gjort talen 7, 12 och 13 till magiska sådana.

Sumererna skapade veckan, dvs. att året kunde delas upp i 52 sjudagarsperioder och talet 7 blev ett närmast heligt tal. Verkligheten skapade dock problem, eftersom månens faser är lite längre än sju dagar. De sumeriska astronomerna fann även att 12 perioder om 30 dagar gav ett nära mått på årets längd och samtidigt kunde talet 12 knytas till månens gång. Därmed blev talet 12 ett mycket speciellt tal, eftersom det förenade sol och måne.

Men sumerernas kalender behövde förfinas. Detta gjorde man genom att var sjätte år skjuta in en trettonde månad – då passade kalendern med solens gång. Denna trettonde månad var en nödlösning och föll utanför det vanliga systemet med tolv månader. Talet 13 kom att stå för något som gick utanför de naturliga gränserna – det var onormalt och besvärligt. Karriären som oturstal hade börjat!

Omkring 2 000 f Kr blev babylonierna det nya härskarfolket i tvåflodslandet. Det nya folket tog över inte bara landet utan även kalender, räknekonst och tankarna om talmagi. Från babylonierna bredde talmagin ut sig över Mellanöstern och Europa.

Forntidens folk använde talen till att utveckla matematiken till en riktig vetenskap, samtidigt som de hade en stor respekt för talens osynliga makt. Att kunna räkna var en konst i likhet med att spå om framtiden och tala med gudarna.

Efterhand som allt fler lärde sig att räkna miste talen en stor del av sin mystik – de blev en del av den praktiska vardagen. Men makten levde kvar i det fördolda. Vise män fördjupade sig i talens gömda sanningar, astrologer fann samband mellan tal, planeter och människor, munkar studerade

Bibelns talmystik, häxor brukade talmagi att bota folks sjukdomar. Och ”vanligt folk” talade om sju års olycka och ville inte sitta tretton vid bordet.

Den tro på tal vi känner idag har sina rötter hos sumererna men under århundradenas gång har talmagin påverkats av många folk. Både judar och kristna har satt sin prägel på den och särskilt en grekisk filosof har haft ett finger med i spelet. Det är Pythagoras.

Pythagoras, vars sats om rätvinkliga trianglar var känd av babylonierna långt före Pythagoras tid, grundlade omkring 530 f Kr en filosofisk skola, i Kroton i nuvarande södra Italien. Det var mer ett slutet sällskap än en skola och man dyrkade tal som vore de gudar. Man studerade matematik, geometri och astronomi samt gjorde experiment med musik. För Pythagoras var hela den synliga världen uttryck för talförhållanden. Varje ting hade sitt tal som i sig rymde den innersta sanningen om tinget.

Det var ganska lätt att finna vilket tal som varje ting var förknippat med eftersom de gamla grekerna skrev tal med hjälp av bokstäver. Varje bokstav i det grekiska alfabetet stod för ett bestämt tal. Ett ord kunde alltså läsas som en följd av bokstäver – och en följd av tal. Genom att lägga ihop talen fick man ordets talvärde. En människas namn kunde räknas om till ett tal som då gav upplysningar om denna människa. Dagens numerologi är en variant av pythagoréernas talmystik.

Nedslag bland de nio första talen.

Ett

Talet ett har i alla tider varit förknippat med allt som är först och störst, med Gud, solen och mannen. Det var alltid mannen som kom först. Den kristne guden var en man, Vår Herre, den första människan var en man, Adam, och det första talet, 1, var mannens tal.

Inom talmystiken är 1 symbol för det fullkomliga. Det är det minsta hela talet, en perfekt, odelbar helhet. Visserligen kunde redan forntidens folk räkna med delar av ett och hade olika sätt att hantera bråkräkning, men bråken har aldrig haft någon magisk eller symbolisk betydelse.

Men även om 1 är ett mäktigt och heligt tal så har det aldrig brukats i besvärjelser eller annan vidskepelse.

Två

Talet två är djävulens och kvinnans tal. I den gamla talmystiken är det olyckstalet framför andra – det slår 13 med hästlängder.

Anledningen är att 2 kommer precis efter 1. Entalet står för Gud, det odelbara och fullkomliga.

Två är det första tal som bryter med denna helhet. Tvåtalet för splittring och oenighet in i världen.

Ensam kan människan inte bråka – det behövs två.

I talmystiken är paret 1 och 2 förebild för alla kommande tal. De udda talen anses manliga och lyckobringande medan de jämna är kvinnliga och bringar olycka. Redan Vergilius skrev: ”Himlen fröjdar sig över ett udda tal.”

I praktiskt taget alla ”motsatspar” såsom medgång och motgång; liv och död; ljus och mörker; himmel och helvete skrivs det positiva ordet först. Det gällde även man och kvinna. Kvinnan betraktades ofta som ett lägre väsen, några ansåg kvinnan rentav som ond innerst inne. Under häxprocessernas tid så var nio av tio personer som brändes på bål, kvinnor.

Två är förknippat med månen och metallen silver. Satanister håller sina ceremonier vid midnatt och guld är bannlyst eftersom det är Guds metall. Däremot brukas inte 2 i trollformler – det finns t.ex. ingen tradition i att uttala eder eller förbannelser två gånger.

Tre

Tre lär vara det högsta antalet som vi människor är i stånd att uppfatta med ögat utan att börja räkna eller peka med fingrarna. En del naturfolk har bara ord för de tre första talen. Talet tre blev på detta viset ofta en symbol för ”många”, ”mycket”, ”allt” och därmed också turligt.

3 är det viktigaste talet i europeisk magi. Tretalet dyker ständigt upp i gamla skrifter med trolldomsriter och beskrivningar av häxbrygder.

Mängder av talesätt bygger på talet tre: Alla goda ting är tre; gissa tre gånger; klara, färdiga, gå; tro, hopp och kärlek. I sagorna är det alltid tre bröder, tre önskningar, tre prövningar osv.

I många religioner är gudamakten uppdelad i grupper om tre. Den grekiska mytologin är full av dessa ”triader”, t.ex. gracerna eller furierna. I asaläran finns de tre nornorna och även kristendomen är fylld av tretalet: Fadern, Sonen och Den Helige Ande; tre vise män; Golgatas tre kors osv.

Fyra

Talet fyra är jordens tal och hör till allt som är fast och handgripligt. Det härstammar från pythagoréerna som omvandlade talen till geometri. Talet ett representeras av en punkt, två en linje, tre en trekant eller ett plan och fyra en tetraeder; alltså det enklaste föremålet man kan ta på och som har en volym. Från grekerna stammar även läran om de fyra elementen, eld, luft, vatten och jord. Allting var uppbyggt av olika blandningar av dessa grundelement. Vår jord är av fast materia med fyra väderstreck och fyra årstider och människans liv kan också delas upp i fyra delar; barndom, ungdom, de mogna åren och ålderdomen.

Fyrtalet har i århundraden förknippats med vår levnad på jorden, med hårt kroppsarbete och ett liv i slit och släp. Inom talmagin är 4 ett oturstal ($2+2=4$; $2\cdot 2=4$). Två är roten till allt ont och fyra är dubbel dos!

Fem

Talet fem är människans tal. Vi har våra fem fingrar att räkna med och allt vårt vetande kommer till oss genom våra fem sinnen; syn, hörsel, känsel, smak och lukt.

Pentagrammet, den femuddiga stjärnan, är kanske den mest berömda av alla magiska symboler. Det har använts vid otaliga former för trolldom. Med spetsen upp är det en symbol för Gud eller för människan med huvudet upp och armar och ben utsträckta. Det är då ett gott tecken som skyddar mot allt ont. Vänder man spetsen nedåt är det en symbol för djävulen med hornen, öronen och bockskägget. Det drar då till sig mörka och ödeläggande krafter.

Inom talmagin står 5 för allt levande i naturen och för sådant som är fyllt av gudomligt liv. Fem är en förening av 1, Guds tal, och 4, talet för jorden och den döda materien.

I det gamla Kina var 5 ett heligt tal. Världen hade fem hörn, de fyra kända och mittpunkten, i vilket man själv befann sig. Fem element byggde världen, eld, trä, metall, jord och vatten. Även i Japan är 5 ett positivt tal – här har man sedan gammalt haft fem lyckogudar.

Sex

Sex är det första ”fullkomliga” talet. Ett fullkomligt tal är summan av sina delare. Talet 6 kan delas med 1, 2 och 3 och $6=1+2+3$. Grekerna och romarna beundrade de fullkomliga talen för deras lugn och harmoni. Under antiken kände man till de första fyra: 6, 28, 496 och 8 128. (Talen växer mycket snabbt, redan det tionde innehåller 54 siffror och år 2006 hade man hittat endast 44 st).

På den sjätte dagen skapade Gud mannen och kvinnan. Därför är 6 kärlekens tal, den djupa och trofasta kärleken mellan en man och en kvinna. I en Tarot-kortlek heter kort nummer 6 "De älskande" och avbildar ofta Adam och Eva.

Hexagrammet eller Davidsstjärnan är en viktig symbol. Den består av två sammanfogade trianglar. En pekar upp och står för Gud, mannen, ljus och ande medan den andra pekar nedåt och står för människan, kvinnan, vatten och jord. Tillsammans uttrycker figuren harmoni och en förening av motsatser. Sex är ett av de få jämna tal som står för något positivt.

Sju

Talet sju är starkt förknippat med övernaturliga krafter. Allt sedan sumererna delade upp året i grupper om sju dagar, veckan, har 7 betraktats som betydelsefullt. I det gamla Israel avlade man en ed genom att "säga sju". I Grekland fanns sju himlar över jorden ("att vara i sjunde himlen") De muslimska pilgrimerna går sju varv runt Kaban. I Bibeln finns sju eller multiplar av sju nämnt över 750 gånger, i särklass mest av alla tal. Gud skapade världen på sju dagar och många ansåg att denna tidsrymd var fastlagd av Gud. Under medeltiden visste varje sann kristen vilka de sju dygderna, de sju sakramenten och de sju dödssynderna var.

I Kina delades kvinnans liv in i sjuårsperioder och i kinesernas begravningsriter ingick sjutalet.

Under 49 dagar samlades man var sjunde dag för att offra till den döde

Från sagornas värld har vi Snövit och de sju dvärgarna. En människas kropp förnyas sig på sju år – så efter sju års olycka, då man slagit sönder en spegel, är man en ny människa igen!

Regnar det den 27 juni, sjuovardagen, så regnar det under ytterligare sju veckor.

Åtta

Talet 8 är det första talet efter 7. Med 8 börjar en ny vecka. Talet kom därför att stå för begynnelse och nytt liv. Efter sju dagars fasta blir den åttonde dagen överflöd och förnyelse.

Dopet representerar inom kristendomen ett nytt liv. Dopkapell och dopfuntar är ofta åttakantigt formade.

Hos judarna blir en pojke omskuren när han är åtta dagar gammal, samtidigt som han får sitt namn och därmed börjar sitt liv som en fullvärdig människa.

För hinduerna är 8 x 8 den himmelska världens ordning som upprättas på jorden. Hinduiska tempel byggs efter mandalans princip.

I kinesisk spådomskonst är de åtta trigrammen mycket betydelsefulla

I asatron far Oden omkring på Sleipner – hans åttafotade häst.

Nio

Talet nio hör – tillsammans med tre och sju – till de starkaste magiska talen. $9=3\cdot3$, alltså kvadraten på det heliga talet 3. Talet nios helighet har förmodligen också starkt att göra med graviditeten på nio månader.

I Grekland fanns de nio muserna; döttrar till titanen Mnemosyne och Zeus. De var alla konstformers och vetenskapers gudinnor, och de gav konstnärerna och vetenskapsmännen deras inspiration.

Kristendomen införde det heliga talet sju till Norden men dessförinnan var niotalet som härskade.

I en skrift från 1 000-talet beskrivs hur man samlades till hednatemplet i Lejre i Danmark var nionde år och offrade till de hedniska gudarna – 99 människor och 99 hästar.

I Kina betecknade 9 himmelsk makt och den tresidiga magiska kvadraten var en mäktig symbol.

Litteraturtips

J Laigaard, *Talmagi*, Borgen, 87-21-00494-3, antikvarisk och från vilken mycket av texten ovan är hämtad.

J C Cooper, *Symboler*, Forum, 91-37-09105-0

C O Johansen, *Magiska tal*, Forum, 91-37-08594-8, antikvarisk

M Lundy, *Magiska tal och mängdernas mystik*, Svenska Förlaget, 91-7738-724-3

S Olsson, *Matematiska nedslag i talens värld*, Ekelunds, 91-646-1208-2

S Olsson, *Matematiska nedslag i historiens värld*, Ekelunds, 91-646-1207-4

A Tiedemann, *Talens magi – lustläsning för talfreaks*, Berghs, 91-502-1372-5